Marija Gimbutas

Scrierea de la Turdaş

- cea mai veche scriere din lume -

Pe la 5500, vechii europeni din Europa central-răsăriteană au dezvoltat un sistem de scriere, cu circa doua mii de ani înaintea egiptenilor ori a sumerienilor. Totusi, spre deosebire de aceste popoare, scrierea vechilor europeni nu servea unor scopuri economice, juridice sau administrative. Scrierea „veche europeana" era o scriere sacra, aparuta în urma unei îndelungi folosiri a unor semne grafice încarcate de un simbolism particular; aparitia acestei scrieri este strâns legata de cultul dezvoltat al divinitatii feminine. Aceste semne sunt, în sens pur etimologic, hieroglife sau semne sacre.

Cele mai vechi descoperiri ale unor obiecte purtând semne de scriere au fost facute cu mai mult de un secol în urmă, la Turdaş, un sit aparținând fazei timpurii Vinca din Transilvania. De-abia un secol mai târziu, în 1961, s-au descoperit la Tartaria (o asezare nu departe de Turdaş, în județul Alba) trei placuțe de lut ars cu o scriere care a stârnit un deosebit interes. Câțiva eruditi le-au comparat cu semnele sumeriene cunoscute ori le-au banuit a fi derivate din acestea. Cronologia oferita de datarile cu radiocarbon era ignorată. Astfel M.S.F. Hood considera ca

plăcuțele de la Tartaria ar fi fost „o imitatie incomprehensibila a unor semne de scriere aparținând unor populații mai civilizate”. Sute de alte obiecte sacrale purtând inscriptii în rânduri sau grupate au ramas neobservate ori necunoscute.
Multe obiecte cu inscriptii au fost gasite într-un context stratigrafic bine documentat. Cronologia cu radiocarbon calibrata la date reale arata ca aceasta scriere a aparut curând dupa jumatatea mileniului al 6-lea si a fost folosita timp de un mileniu si jumatate în epoca cuprului (sau chalcolitica) din Europa central-rasariteana între 5500 si 4000 î.e.n.. Este acum cert ca „scrierea veche europeana” este mult mai veche decât cea sumeriana. Ca atare, comparatiile cronologice cu Sumerul nu sunt cele mai fericite.

Acest sistem de scriere nu a fost nicidecum un proces efemer, limitat la o singura localitate, ci un fenomen larg raspândit. Ipoteza importarii acestei scrieri sau a unor tablițe din Mesopotamia trebuie înlaturata cu desavârsire, caci ea este contrazisa atât de evidența datelor cronologice, cât si de natura acestui sistem de scriere care a aparut printr-o folosire îndelungata a simbolurilor grafice. Originile sale trebuie cautate în perfectionarea cultului divinitatii feminine din religia „veche europeana”, prin specializarea (ori restrângerea) sensului simbolurilor. Inscriptiile apar pentru prima oara pe obiecte de cult, nu pe tăblițe, si au avut un scop hieratic, nefiind deloc notarea unor tranzactii comerciale ori administrative, ca în Mesopotamia.

Scrierea „veche europeana” a disparut în mod virtual odata cu dezintegrarea culturilor Karanovo, Vinca si a altora în jur de 4000 î.e.n. si dupa aceea, ca urmare a infiltrarii păstorilor nomazi din stepele sudice ale Rusiei, presupusi a fi vorbitorii idiomurilor proto-indo-europene. Acest sistem de scriere a supravietuit totusi în zona egeeana, unde Vechea Civilizatie Europeana a persistat timp de alte doua milenii în comparatie cu zona dunareana a Europei.
Ca atare, nu poate fi surprinzator sa observam similitudini între sistemul de scriere „vechi european” si scrierile egeene din epoca timpurie a bronzului, minoica si cipriota. Analogiile dintre semnele „vechi europene” si acelea din silabarul clasic cipriot sunt şocante, ducând la ideea ca scrierea „veche europeana”, apărută cu circa 4000 de ani înaintea linearului A cretan ori a celui cipro-minoic a fost o scriere înrudita cu acestea si, probabil, precursoarea lor, inventata de vorbitori de idiomuri ne-indo-europene.

Câteva cuvinte despre istoricul descoperirii semnelor

Existența unei scrieri preistorice în sud-estul european a fost semnalata prima oara în anul 1874, când Zsófia Torma a întreprins săpături pe dealul de la Turdaş, lângă Alba-Iulia.

Descoperirile, constând din obiecte ceramice, figurine, fusaiole si alte obiecte, cu peste 300 de semne incizate, au fost treptat distribuite muzeelor din Berlin, Mainz, München si Cluj. În anul 1910, Marton Roşca a reluat

săpăturile de la Turdaş, reuşind sa clarifice tipologia ceramicii si secvențele stratigrafice. Contribuția sa consta în aranjarea si publicarea materialului rezultat în urma sapaturilor Zsófiei Torma.

Zsófia Torma (1832 – 1899) a fost un arheolog, antropolog şi paleontolog ungur, născută la Cristeştii Ciceului (jud. Bistrița-Năsăud, România). Ea a fost, în cea mai mare măsură, o autodidactă. Simbolurile şi scripturile pe care ea le-a găsit pe obiecte din lut în timul unei excavări în județul Hunedoara au constituit o senzație arheologică. Ea a găsit de asemenea artefacte vechi de 6000 – 7000 de ani din cultura Turdaş, unele dintre acestea fiind acoperite cu semne asemănătoare unui sistem de scriere. Cea mai cunoscută lucrare a sa este *Ethnographische Analogien*, publicată la Jena în 1894. Torma a avut un rol important în înființarea Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei la Cluj, căruia i-a lăsat prin testament colecția sa arheologică.

Cultura Vinca - Turdaş

Alte semne au fost observate pe obiectele descoperite de M. Vasic în anul 1908, în situl de la Vinca, de lânga Belgrad. Dupa parerea sa, semnele de pe vasele si de pe figurinele de la Vinca aveau valoarea unor litere, el gasind analogii cu inscripțiile de pe vasele grecesti arhaice de la Lesbos. Cinzeci de ani mai târziu, la o alta asezare importanta a culturii Vinca, cea de la Banjica, de asemenea lânga Belgrad, s-au efectuat sapaturi de catre Todorovic si Cermanovic, gasindu-se sute de inscriptii pe

ceramica, pe obiecte de cult si pe figurine. La nord de Vinca, în siturile din bazinul Tisei, în sud-estul Ungariei, s-au descoperit câteva vase si figurine remarcabile cu inscriptii. Chiar si mai la nord, în Cehia si Slovacia, s-au identificat vase cu inscriptii apartinând culturii ceramicii liniare, contemporane cu faza timpurie Vinca.

În anul 1950, Morfova a publicat o descoperire socanta, facuta la intrarea unei pesteri de lânga satul Sitovo, în zona centrala a Muntilor Rodopi, în Bulgaria; este o inscriptie pe stânca, de 3,4 m lungime si cu caractere de 13-16 cm înaltime. Aceasta descoperire nu a stârnit niciun interes timp de doua decenii, pâna când a fost mentionata de Todorovic în anul 1971.

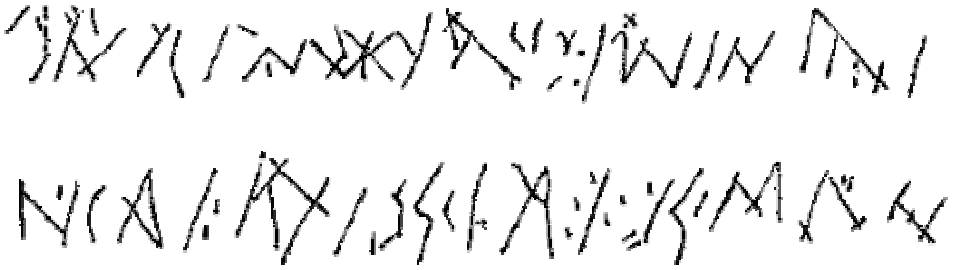

Ceramica de tip Karanovo, faza 6, demonstreaza ca utilizarea scrierii era o practica raspândita în acele timpuri, atâta timp cât asemenea inscriptii sunt frecvente în culturile Karanovo, Vinca si Tisa. Numeroase placute, peceti, recipiente de sacrificiu, vase antropomorfe si figurine – toate purtând inscriptii – din cultura Karanovo sunt deocamdata nepublicate.

Unul dintre cele mai edificatoare exemple de obiecte purtând o inscriptie „veche europeana" a fost gasit în anul 1969, în timpul sapaturilor întreprinse la Gradesnica, lânga Vraca, în nord-vestul Bulgariei. Este vorba de un castron aproape plat, cu scriere pe ambele parti. Fața este împărțită de patru linii orizontale în patru registre, fiecare conținând de la patru la opt

semne. Pe spate este incizata o figura umana schematizata, alcatuita din V-uri sau triunghiuri înconjurate de semne liniare. În acest sit s-au mai gasit modele de temple si vase antropomorfe cu inscripții.

Tăbliţele de la Tărtăria

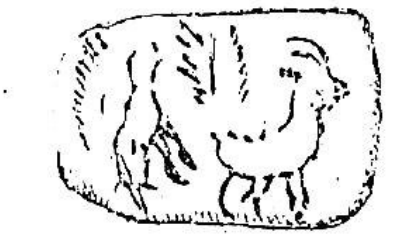

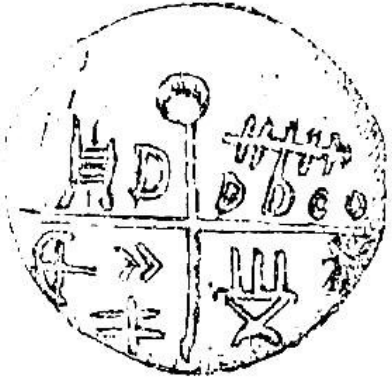

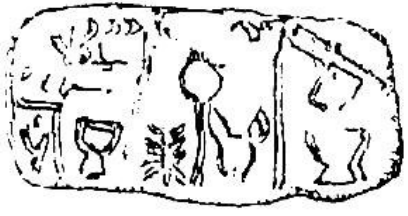

← Tăbliţele de la Tărtăria.

Tablou comparativ de semne pictografice: Tărtăria, Djemdet-Nasra, Creta după Boris Perlov.

Tărtăria	Djemdet-Nasra	Creta

Actualmente se cunosc aproape o suta de aşezări unde au fost descoperite obiecte cu inscriptii, materialul din fiecare asezare fiind reprezentat fie de obiecte izolate, fie de cantitati mari, ajungându-se în unele cazuri la peste 300 de obiecte. Majoritatea acestor asezari este cuprinsa în grupurile culturale Vinca si Tisa din bazinele Moravei, Dunarii si Tisei, în teritoriile de azi din Serbia, estul Ungariei, nord-vestul Bulgariei si vestul României, precum si în cadrul culturii Karanovo (3-6, Boian-Gumelnița) din centrul Bulgariei si sudul României. Semne înscrise sau pictate, neobservate anterior, sunt acum identificate pe ceramica Dimini, Cucuteni, Petresti, Lengyel, Butmir, Bukk si a ceramicii liniare; ca atare, nu mai este corect sa se vorbeasca despre scrierea Vinca ori despre tăbliţele de la Tartaria ca fiind singurele exemple ale acestui fenomen. Este acum clar ca scrierea a fost o caracteristica generala a Vechii Civilizații Europene din mileniile 6-5 î.e.n.